

סיפור גבורת החשמונאים ואגדת פך השמן

מתוך: **מחשבת לחג**, בית ברל, תשס"א

פרופ' קלימי יצחק

ניצחונות החשמונאים על היוונים הם, בלא ספק, מעלילות הגבורה המפוארים והמזהירים ביותר בתולדות עם ישראל בימי הבית השני. עמידתם האיתנה של המעטים נגד הרבים, הנרדפים והדלים מכל מול רודפיהם המשופעים בכל מכל כל, נשאה לא רק אופי חברתי-לאומי, אלא הייתה, בראש ובראשונה, בעלת גיוון רוחני-דתי מובהק ביותר: קיבוץ יהודי קטן, אך בעל הכרה עצמית ברורה ונחושה, מול נחשולי ההלניזם וההתייוונות ההולכים ומתעצמים. **סיפור מופלא זה בדברי ימי האומה תועד בספר חשמונאים א', שחובר מעיקרו בשפה העברית.**

אך הפלא ופלא, ספר זה יחד עם שאר ספרי החשמונאים, הוצא אל מחוץ לקאנון המקרא היהודי, **ונדון לגניזה**, רוצה לומר **לכליה!** הפקרה זו של יצירה היסטוריוגרפית בעלת חשיבות ראשונה במעלה על תקופה הרת גורל בהיסטוריה של העם, גובלת בשערוריה שאין לה תקנה.

אלה שמינו עצמם **צנזורים** על מכמני האומה ויצירותיה, ניסו למחוק במחי יד פרק חשוב בדברי ימי ישראל. כך נעקר מאוצר ספרותינו הקדומה מקורם הראשוני של ספר החשמונאים א' לנצח!

ולוא נשתמר הנוסח היווני של הספר **בקאנון הביבליה של הכנסייה הנוצרית**, ידיעתנו על פרק מופלא זה בהיסטוריה היהודית הייתה נפגמת ללא תקנה. השאלה הזועקת ועולה – למה? האמנם לפנינו ניסיון זדוני להשבית את זכר אלה שחירפו נפשם על עמם וארצם, דתם ותרבותם? מה ראו החכמים להשתיק את גבורת המקבים, מעשיהם וזכר עלילותיהם של אלה אשר בקשו להשיב לאומה את חירותה הפיסית והרוחנית?

האמנם "זו תורה וזו שכרה"? התלמוד הבבלי (מסכת שבת כא, עא) מקדיש כמה שורות לנושא. אך מינייה וביה: גם כאן מקומם של החשמונאים, רוחם וגבורתם מפנים מקום **לאגדה על נס פך השמן!**

מאות שנים לאחר המרד וניצחונות החשמונאים, שואלת הגמרא 'מאי חנוכה?'. ובאמת מה הפלא? כאשר משליכים יצירות מופת לתהום הנשייה, אין תימה שדורות מאוחרים אינם יודעים מהי חנוכה, על שום מה ולמה בכלל יש צורך לחגוג אותה?

יתרה מזו, גם אלה שיצרו את **הסיפור האגדי על הפך הקטן** והעדיפו אותו על הסיפור ההיסטורי על רוח וגבורה של בני אדם עזי הנפש, לשיטתם, יש לייחד מקום נכבד לחג האורים.

עובדה היא – לחג הפורים הוקצתה במשנה מסכת שלמה ורחבת מצע ותוכן – 'מסכת מגילה', ואילו

לחנוכה יוחדו בכל הספרות הרבנית הענפה רק שביבי מידע ופירורי ספרות, בחינת זעיר פה וזעיר שם!

יהא המענה העיוני-האקדמי אשר יהא לשאלות ולתמיהות הללו, התשובה המעשית ההולמת שלנו כיום במדינת ישראל צריכה ואף חייבת לעשות צדק היסטורי עם החשמונאים. רוצה לומר, להחזיר עטרה ואבדה לבעליה - ללמוד, ללמד ולשוב ולעיין מחדש בספרי החשמונאים ובמעשיהם ובפועלם של המקבים, באופן ובצורה המתאימה והמכובדת שצריכה הייתה להיות שמורה להם בזיכרון האומה מאז ומתמיד. כל זאת, על אף ולמרות הכל, **מבלי לנגז את סיפור הנס** בבירייתא על הפך הקטן, שבינתיים הפך להיות חלק מפסיפס המורשת הספרותית תרבותית שלנו. בכל מקרה ההעדפה אמורה להיות על דרך הכתוב בקהלת ז' 1: "טוב נשם [החשמונאים] משמן טוב [בחותם הכהן הגדול]".